

מתיקות ההלכה

הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת צופים (תהלים י"ט - י"א)

ממורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רצ ציהכ"נ "דצרי קיר" ולאזור מרכז צ"צ

ניתן לקבל במייל d036194741@gmail.com

שו"ת בהלכות תפילה וקריאת התורה בעקבות הקורונה

תפילה במנין

תושבים בשיכון הנמצאים בבידוד, בגלל שאחד מהתושבים היה חיובי לבדיקת הקורונה, האם מותר להם לארגן מנינים ביחד כשכל אחד נמצא במרפסת שלו?

יסוד השאלה הוא, האם נחשב תפילה במנין לצורך אמירת קדיש וקדושה כשכל אחד נמצא ברשות אחר.

תשובה: כתוב בשו"ע (או"ח סימן נ"ה סעיף י"ח), אם קצת העשרה בבהכ"נ וקצתם בעזרה, אינם מצטרפים. וכתב המשנ"ב (שם ס"ק נ"ז בשם הפמ"ג), דמיירי בשאינן רואין זה את זה דברואין זה את זה אפילו בשני בתים ממש מצטרפין דומיא דזימון (לקמן בס"ק קצ"ה) ויש מחמירין אפילו ברואין ובמקום הדחק אפשר שיש להקל. וכתב המשנ"ב (ס"ק נ"ב), העומדים בעזרת נשים ובמחיצה המפסקת יש חלון ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה.

ובשעה כזאת אין יותר "מקום הדחק" מזה, וא"כ כל אחד יכול להתפלל במקומו [במרפסת, שיראו אחד את השני] וכך יכולים לצרף עשרה ביניהם ולהתפלל במנין (וע"ע שערי

תשובה סימן נ"ה סוף ס"ק י"ד).

ובאופן שאין זה שעת הדחק אין לצרף ע"י ראייה אם יש שביל באמצע (עיין שו"ע או"ח סימן קצ"ה סעיף א' ומשנ"ב שם ס"ק ז' ובנף החיים שם ס"ק ח' ובשו"ת מנחת יצחק ח"ב תשובה מ"ד ס"ק ב' ובשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב תשובה קכ"ז ענף א').

ברכת כהנים מהמרפסת

כהן שנמצא בבידוד בביתו האם יכול לעשות 'ברכת כהנים' לציבור העומד בחצר, כשרואה את הציבור?

תשובה: יכול לעשות ברכת כהנים, אבל בתנאי שגם אלו העומדים בחצר יכולים לראות את הכהן בביתו בשעת ברכת כהנים.

מנין של כהנים – לכוון לאחיהם שבעיר

עשרה כהנים המתפללים בחצר, האם יברכו ברכת כהנים, ולמי?

תשובה: כתוב בשו"ע (או"ח סימן קכ"ח סעיף כ"ה), ביחכ"נ שכולה כהנים, אם אין שם אלא י' כולם עולים לדוכן: למי מברכין, לאחיהם שבשדות; ומי עונה אחריהם אמן, הנשים והטף; ואם יש שם יותר מעשרה, היתרים מעשרה יעלו ויברכו; והעשרה, עונים אחריהם אמן. כגון אם יש אחד עשרה אנשים יעלה רק כהן אחד לדוכן והשאר יענו אמן.

בימים אלו שישנם הרבה אנשים שאינם יכולים להתפלל במנין [אפילו בחצר] או כל מנין שאין כהן במנין שלהם, הם נקראים "אחיהם שבשדות", ולכן הכהנים יברכו ברכת כהנים ויתכוונו לאנשים אלו והאנשים העומדים בבתיהם יענו אמן.

כתוב בתורה (דברים ד' - ט"ו) "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם", יש חיוב שמירה על הגוף, וחיוב זה יותר חמור מהכל כמו שכתוב בלשון "מאוד", זאת אומרת שצריכים מאד להיזהר, ועלינו לעשות גדרים ותקנות כדי לשמור על נפשנו! [וכע"ז כתוב בתורה (שמות ל"א - ט"ז) "ושמרו בני ישראל את השבת", יש חיוב שמירה על השבת, וחז"ל תקנו כמה גדרים כדי לא להגיע לחלל את השבת].

בארץ ישראל החמירו בתקנות, שאסור להתפלל בבתי כנסיות ובתי מדרשות ובחצרות, אלא על כל אחד להתפלל ביחידות.

תפילה בציבור

בכמה מדינות כבר אסור לצאת מחבית כדי להתפלל בציבור, ישנם שיזמו לארגן מנינים בשעות מסוימות ואותם אנשים שאינם יכולים לצאת יראו או ישמעו את התפילות האלו. האם זה נחשב תפילה בציבור?

תשובה: אם יש קשר ראייה ביניהם, דהיינו שהם רואים את אותו מקום, זה נחשב תפילה בציבור, אבל אם רק שומעים את התפילה [בטלפון או כל דרך אחרת] אינו נחשב תפילה בציבור, אבל יש בזה מעלה כפי שכתוב בגמ' **ברכות** (דף ח' ע"א) "בשעה שהציבור מתפלל" זאת אומרת שבאותו זמן שבבית הכנסת מתפללים אפילו שאינו שם, ומכוון שהתפילות שלו יצטרפו עם התפילות שלהם זה זמן רצוי לתפילה, לכן מי שאינו יכול לצאת ודאי שיש ענין להתפלל עם ציבור זה ויש בזה מעלה שמתפלל "בשעה שהציבור מתפלל" וכך יש ריצוי גם על התפילה שלו.

אמן קדיש קדושה בטלפון

האם יכולים לענות אמן קדיש וקדושה?
תשובה: הגם שהם שומעים רק דרך הטלפון וע"י זה אי אפשר להוציא, כי זה לא נחשב "שומע" כעונה, אבל שמעתי ממרן **הגאון רבינו נסים קרליץ** זצוק"ל שזה לא גרע מאלכסנדריא של מצרים, שהיה שם ציבור ענק ולא שמעו את החזן, ועשו סימן עם דגל כדי להודיע לציבור שעכשיו צריך לענות אמן וכו', ומשמע מזה שאפילו שבפועל לא שומעים מספיק שידעים שעכשיו מברכים כדי לענות.

ואע"פ שיש אומרים שצריך להיות דווקא באותו אולם, אבל אם נמצא ברשות אחרת לא חייב לענות, אמר מרן רבינו נסים, אין הכי נמי, מי שלא נמצא באותו אולם לא חייב לענות כי אינו נוכח שם אבל עדיין יכול לענות. לכן אם שומעים בטלפון אפשר לענות.

ולכן מי שעובר ליד בית כנסת ושומע שאומרים קדושה או כל דבר אחר, בודאי שיכול להצטרף איתם.

קריאת התורה במרפסות

האם גם בקריאת התורה יכולים להצטרף באופן שכל אחד מתפלל במקומו [בתנאים הנזכרים לעיל], ואם כן איך יעלו עליות שהרי הספר תורה נמצא רק במקום אחד ושאר האנשים במקום אחר, ואי אפשר שכל העולים יראו מהספר תורה.

תשובה: כתוב בשו"ע (או"ח סימן קל"ה סעיף ח'), אם אין לוי בבכ"נ, כהן שקרא ראשון מברך שנית במקום לוי, אבל לא כהן אחר, כדי שלא יאמרו שהראשון פגום.

משמע שאפילו שתקנו שיהיה שלש עליות ביום חול יכול להיות שרק אחד יקבל עליות על כל הקריאה, שהרי כשאין כהן יש רק שני עולים, ולכאורה גם בתקופה זו שנקראת "מקום הדחק" אפשר להעלות עולה אחד שיעלה את כל העליות לכל הקריאה, אפילו בשבת ויום טוב!

וראיה לדברינו, ממה שכתוב בשו"ע (או"ח סימן קמ"ג סעיף ה'), בית הכנסת שאין בהם מי שיוודע לקרות אלא אחד, יברך ויקרא קצת פסוקים ויברך לאחריהם, וחוזר לברך תחילה וקורא קצת פסוקים ומברך לאחריהם, וכן יעשה כמה פעמים, כמספר העולים של אותו היום. וכתב המשנ"ב (שם) ר"ל שאינם יודעים לקרות אחרי הש"ץ מלה במלה מתוך הכתב, והמחבר אזיל לטעמיה (בסימן קל"ט ס"ב) דכתב שם דבאופן זה לא יעלה. אכן לפי מה שכתב הרמ"א שם בסעיף ה' דאנו קוראים אפילו לע"ה ואפילו אינו יכול לקרות אחרי המקרא וכמו שכתבנו שם במשנ"ב א"כ ישתנה האי דינא דלדין לעולם צריך לקרות שבעה קוראים ויברכו והש"ץ יוציאם בקריאתו וכן משמע בביאור הגר"א שם בס"ד ד"ה ומהרי"ל כדברינו, עכ"ל.

אמנם בימים אלו גם לרמ"א אין עצה זו שהרי כל אחד נמצא בבית אחר, ולכן אין ברירה אלא מי שמחזיק ספר תורה בביתו הוא יהיה הבעל קורא ויעלה לתורה לפי מספר עליות היום. דהיינו שבשבת יעלה שבע שמונה פעמים וביום חול ג' פעמים.

ויש לדון, שיתכן שהשכן העומד במרפסת אחרת ונמצא רחוק מהספר תורה הוא יעלה לתורה ויברך בקול את הברכות כדי שישמעו אותו עשרה, אע"פ שלא נמצא על יד הס"ת, שהרי לא גרע מסומא שיכול לעלות לתורה אע"פ שלא רואה בס"ת, כמו שכתב הרמ"א (בשו"ע או"ח סימן קל"ט סעיף ג'), ומהרי"ל כתב דעכשיו קורא סומא, כמו שאנו מקריין בתורה לע"ה.

ועוד יש להסתפק, אם כל אחד עומד במקומו ולכל אחד יש ספר תורה, האם כל אחד יכול לקבל עליה, דהיינו האם אפשר לחלק את הקריאה בכמה ספרי תורה או שחייב קריאת התורה צריך להיות רק בספר תורה אחד?

ברכת הגומל

מי שנתחייב בברכת הגומל, ונמצא במקום בו אסור לעשות מנין [כגון בבני ברק או בכמה מדינות בחוץ לארץ, או מי שנמצא בבירוד כשהגיע לארץ ישראל לאחר שהיה בחו"ל], עד מתי יוכל לברך הגומל?

תשובה: יש לברך ברכה זו לכתחילה תוך שלשה ימים, ואם איחר יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה. (עיין בשו"ע או"ח סימן רי"ט סעיף י"ט ומשנ"ב שם ס"ק ח', וע"ע בסידור יעב"ץ, והערון השולחן סימן רי"ט סעיף ז' כתב "כבר כתבנו שלא להתעכב בברכה זו יותר מני ימים אמנם בדיעבד אם איחר יש לו תשלומין כל זמן שירצה ונ"ל דאם הפליג זמן רב עד שנשכח הענין אין לו לברך עוד ואבד הברכה [נ"א עד ה' ימים]).

ברית מילה בלא מנין

האם צריך לעשות ברית מילה במנין או לא?

תשובה: כתב השו"ע (יורה דעה סימן רס"ה סעיף ו'), היכא דאפשר עבדינן מילה בעשרה, במצב של היום זה נחשב בגדר "אי אפשר" ויש לעשות ברית ללא עשרה, [בחו"ל עושים כעת

ברית מילה עם חמישה אנשים, התינוק, אבי הבן, המוהל, הסנדק והקוואטער, ועדיף לעשות רק ארבעה אנשים, היינו שאחד משלשה אלו יהיה גם קוואטער].
ברכת 'אשר קידש' לא צריך מנין, ומותר לברך גם כשאין עשרה (וכן משמע בשו"ע שם).

פדיון הבן בלא מנין

מי שפודה את בנו בתקופה זו [במצרים רב], האם חייב לעשות את זה במנין?

תשובה: לא כתוב בשו"ע (יורה דעה סימן ש"ה) שצריך מנין. אבל בדרך אמונה (פרק י"א הלכות ביכורים סי"ק ל"א) מביא בשם מהרי"ל ומאירי בסוף ערבי פסחים שיש חידור מצוה לעשות במנין, אבל אינו לעיכובא.

לכן בשעת הדחק עושים פדיון הבן בלי מנין. [ואפשר אפי' לעשות פדיון הבן בלי התינוק, רק אבי הבן והכהן, וכן היה מעשה שאבי הבן היה בחו"ל ולא יכל לחזור לארץ כדי להיות נוכח בפדיון בנו, ובסוף עשה את הפדיון הבן בחו"ל בלי התינוק].

ברכת מעין שבע

כעת הרבה בתי כנסיות סגורים, ויש אנשים העושים מנינים בחצר ביתם, האם צריכים לומר ברכת 'מגן אבות' בליל שבת? יסוד השאלה הוא שכתוב בשו"ע (או"ח סימן רס"ח סעיף י') שאין אומרים ברכת מעין שבע בבית החנים ואבלים, דליכא טעמא דמאחרין לבא שיהיו ניוזוקין. כי טעם התקנה זו היה להגיד כשמתפללים במקום קבוע. האם כשמתפללים בחצר הבית בתקופה זו נחשב למקום קבוע או לא.

תשובה: אם עושים מנינים צמוד לבית הכנסת, כגון בחצר ביהכנ"ס, זה נחשב המשך של המנין הקבוע ואומרים ברכת מעין שבע, אבל אם עושים בחצר של בית או באמצע הרחוב ללא שייכות לביהכנ"ס אין זה נחשב מקום קבוע ואין אומרים ברכת מעין שבע, ואפי' שעושים מנין קבוע לתקופה זו עדיין נחשב עראי ואין אומרים.

וכעין זה היה מעשה לפני כארבעים שנה כשפתחו מנין באוהל קדושים בליל ראש השנה עבור האברכים, ומנין זה היה פעיל רק בראש השנה ויום כיפור, ושאלתי את מרן בעל שבת הלוי זצ"ל האם בליל ראש השנה שחל בשבת אומרים 'מגן אבות', או לא כי זה אינו מקום קבוע. והשיב מרן בעל שבת הלוי זצוק"ל היות שזה מנין נוסף שקשור ליישיבת פוניבז' זה עדיין נחשב למקום קבוע ולכן להגיד ברכת 'מגן אבות'.

[לאפוקי ישיבה שעושה שבת גיבוש בעיר אחרת, שאין זה נחשב קבוע בגלל שכל הישיבה עברה למקום אחר].
ולפי"ז אם הקהילה מתפללת בחצר אז אומרים 'מגן אבות' אבל אם זה אוסף של אנשים לא קבועים שמארגנים מנין במקום אחר אין אומרים ברכה זו.

תענית בכורות

במקומות שאי אפשר לעשות מנין גם בחוץ, איך הבכורות יוכלו לאכול בערב הפסח?

תשובה: לכתחילה צריך ללמוד מסכת או סדר משניות ולגומרה בערב פסח [אפילו ביחידות (בלי קדיש)]. ואם אינו יכול עליו להשתתף בסעודת מצוה כגון ברית מילה או פדיון הבן, ואם אין פדיון הבן או ברית מילה באזור מגוריו מועיל לסיים לימוד ספר מספרי הנ"ך וזה נחשב לסיום וכך יפטר מתענית.

ולסמוך על שמיעת הסיום בטלפון, הורה הגר"ז אויערבך זצוק"ל (מעדני שלמה עמוד ב') שבשעת הדחק, כגון מי שאירע לו אונס ואינו יכול להגיע למקום הסיום, רשאי לסמוך על צירוף לסיום על ידי שמיעתו בטלפון.

בברכת 'והסירותי מחלה מקרבך' והג פסח כשר ושמח!